

«Монтажі». Дебора Фогель і нова легенда міста

У [Музеї Мистецтв у Лодзі / Muzeum Sztuki w Łodzi](#) 27.10.2017 – 04.02.2018 триватиме виставка «Монтажі». Також відкрилась виставка [«Львів 24 червня 1937 року. Місто, архітектура, модернізм»](#).

Концепція виставки «Монтажі» має три вихідні пункти, також виміри, що поміж собою перетинаються та контрастують. Перший із них – це монтаж, який трактується як найважливіша з практик авангарду – практика комбінування, компілювання, складання, що містить кубістичні колажі, конструктивістські монтажі, роботи сюрреалістів, кіно- й фотоексперименти.

Цю практику включено у контекст концепції та естетичних зацікавлень і творчості Дебори Фогель (1900–1942) – письменниці, критикині й теоретикіні мистецтв, постать якої сьогодні відкриваємо заново; також у контекст її зв'язків із тими, хто практикував авангард у

міжвоєнний період, передусім у тодішній Польщі – поміж інших це митці зі Львівської групи «Артес», Краківської групи та окремі художники, серед яких Леон Хвістек і Владислав Стшемінський. Товаришка Бруно Шульца і Станіслава Віткевича, Дебора Фогель була невтомною поширювачкою нових концепцій мистецтва, шанованою в мистецьких колах авторкою теорії монтажу і фотомонтажу, а також ініціаторкою радикальних спроб перенесення досвіду візуальних практик авангарду на мову літератури, які реалізовувала польською та мовою їдіш.

Окремим виміром виставки є сучасне місто, його гетерогенні простори та іконосфера, потрактовані як площина й досвід, що генерують модерністичну рефлексію над візуальним сприйняттям і пов'язану з ними практику монтажу, а також як сцена, де розігруються вистави, напруга та конфлікти сучасності, що їх Фогель і наближені до неї митці відслідковують, видобувають і назначають.

Парадоксальним – і до певної міри периферійним – центром є Львів, де жила Фогель, простір її «приватної географії». Тут були створені найважливіші її праці. Саме тут вона здійснювала, як тоді говорили, матронат над «Артесом», у колі якого народилося одне з найоригінальніших явищ у львівському мистецтві того часу – фотоколаж і фотомонтаж. Саме звідси вона

вирушала у подорожі до світових метрополій сучасності. І саме тут її було вбито під час ліквідації львівського гетто у серпні 1942 року.

Львів на виставці – це місце, що генерує образи, перетворені в практиках Фогель і «Артесу», а водночас і місце втілення та довершення естетичних теорій. Він стає певним третім простором, де критичному де- й ремонту підлягають основні категорії, що організують площину мистецтва та філософії, місцем, де підважують тотожності і перекреслюють дихотомії – естетичні, етнічні, статеві. Це простір, де візерунки, кліше, усталені взаємини та сприйняття сходяться між собою, і з цього зіткнення виникають нові можливості їхньої реконфігурації. Такою є творчість і думка самої Фогель, що рухається у лімінальному просторі – поміж різними мовами, культурами, групами та місцями.

Однак зацікавлення Фогель вели далеко поза межі Галичини. Хоча Нью-Йорк був для письменниці «есенцією усіх міст», без сумніву, точкою тяжіння цієї мапи реальних та інтелектуальних подорожей є Париж. Від вітрин і манекенів П'єра Іманса, які заволоділи уявою Дебори Фогель і львівських живописців, до Фернана Леже та його Модерної Академії, куди значна група львівських художників була скерована на навчання в другій половині 20-х років. Власне, група «Артес» перенесла на львівський ґрунт розмаїття паризьких ідей – від примітивізму, що поглинав локальні мотиви, до кубістичного колоризму й оригінального різновиду сюрреалізму. Один з учасників групи, Хенрик Стренг (Марек Влодарський), стає ілюстратором текстів Дебори Фогель (Tog-figurn, 1930, Akacjes blien, 1935, Akacje kwitna, 1936). Не менш важливі міста в біографії авторки – це Берлін, також Стокгольм, де мешкала її родина. Лодзь для неї – місто конструктивізму і Стшемінського. Нью-Йорк – місто групи їдишистів-експериментаторів та їхнього журналу «Інцих».

План і форма виставки відповідають головним темам творчості і теоретичної думки Дебори Фогель, передусім тому принципіві, на якому базується техніка монтажу – і літературного, і візуального. Іншою точкою відліку є концепція «постійної зміни форм» у мистецтві й у подіях життя. Отже, план виставки поєднує синхронний та діахронний аспекти інтелектуальної біографії письменниці. Він відображає проблемну структуру її естетичних роздумів і водночас показує стадії розвитку її думки у безпосередньому зв'язку з програмними основами та практиками тогочасних митців. Виставку заплановано як композицію місць, сцен і міст, з якими було пов'язане життя Дебори Фогель та її творчий розвиток. Виставка пропонує досвід долання міського простору, що водночас має довести актуальний вимір теоретичної рефлексії Фогель.

Виставка охоплює широкий спектр художніх явищ другої половини 20-х та 30-х років – від прикладів абстрактного мистецтва, інспірованих версією конструктивізму Фернана Леже, через вкорінений в естетику вулиці сюрреалізм, до малярських експериментів, що тяжіють до суспільного реалізму. Праці зіставлено з документальними фотографіями та артефактами – репрезентаціями та рештками світу львівської комерції та споживацтва, що тоді зароджувалися. Візуальний вимір доповнює звукове тло, спроба реконструкції авангардної фоносфери. До експозиції включено записи видатного львівського композитора Юзефа

Кофлера зі Львівської музичної академії, раннього представника додекафонії. Атональне звучання візуалізує «Музична композиція» Леопольда Левицького; ці експерименти зіставлено з фрагментами тодішньої популярної музики, вуличної пісні та джазу, що проникали у творчість представлених на виставці митців. Назагал показ створює ефект помноженого монтажу – монтажу мап, естетик, місць, образів та звуків.

Представлено роботи мисткинь/митців:

Саша Блондер, Еугеніуш Ванек, Мечислав Висоцький, Тадеуш Войцеховський, Євген Деслав, Ванда Діаманд, Вільям Кляйн, Катажина Кобро, Юзеф Коффлер, Фернан Леже, Леопольд Левицький, Людвік Ліллє, Станіслав Осостовіч, Анджей Пронашко, Маргіт Райх-Сельска, Александер Рімер, Ромен Сельський, Вальтер Руттманн, Хенрик Стренг [Марек Влодарський], Владислав Стшемінський, Станіслав Тейсейр, Людвік Тировіч, Отто Хан, Леон Хвістек, Єжи Яніш, Марія Ярема.

Куратори: Андрій Бояров, Павел Політ, Кароліна Шиманяк

Подія проходить у межах [«Року авангарду у Польщі»](#). До виставки був опублікований 450-сторінковий каталог з 290 ілюстраціями.

